

سنجش کیفیت زندگی سارقان حرفه‌ای (مورد مطالعه: زندان های تهران بزرگ)

حسین وفادار^۱

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۸/۰۵

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۹/۱۵

چکیده

زمینه و هدف: با توجه به اهمیت کیفیت زندگی برای افراد جامعه، تلاش برای ارتقاء آن از اصول اساسی و اولویت های برنامه ریزان و سیاست گذران اجتماعی و مدیران و مسئولان حکومتی در هر کشوری است. این پژوهش قصد دارد ابعاد کیفیت زندگی در بین سارقان دستگیر شده در شهر تهران را بسنجد.

روش: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه سارقانی است که در سال ۱۳۹۴ در زندان تهران بزرگ به سر می بردند. حجم نمونه بر اساس فرمول نمونه گیری کوکران ۴۳۲ نفر تعیین و با روش نمونه گیری طبقه ای انتخاب شدند. ابزار جمع آوری اطلاعات پرسش نامه محقق ساخته است که روایی آن از طریق خبرگان و پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ محاسبه شد. پردازش و تحلیل آماری داده ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS صورت گرفت.

یافته ها و نتایج: نتایج نشان داد که میزان برخورداری سارقان از ابعاد فرهنگی، مادی و محیطی کیفیت زندگی اندک و از بعد اجتماعی متوسط است. همچنین به لحاظ اهمیت رتبه ای بر اساس آزمون فریدمن، بیشترین میانگین مربوط به بعد اجتماعی کیفیت زندگی و کمترین میزان برخورداری مربوط به بعد فرهنگی آن است.

واژه های کلیدی

کیفیت زندگی، بعد محیطی، بعد اجتماعی، بعد فرهنگی، بعد مادی، جرم

---

۱. استادیار کشف جرایم دانشگاه علوم انتظامی امین، رایانامه: vafadar.hosein@yahoo.com

مقدمه

قرن‌ها است که مردم به‌طور ذاتی برای بهبود شرایط زندگی سعی می‌کنند تا از استعدادها و توانمندی‌های خود بیشترین بهره‌برداری را به‌عمل آورند؛ ولی همواره مسئله اصلی این بود که یک زندگی مطلوب و با کیفیت چگونه است؟ این موضوع منجر به مطرح‌شدن مفهوم کیفیت زندگی شد. به‌طور سنتی همواره از سرانه تولید ناخالص داخلی، به‌عنوان یگانه سنجه قابل اعتماد سنجش کیفیت زندگی استفاده می‌شد و دلیل اصلی آن غلبه نگاه اقتصادی در حوزه مسایل اجتماعی بود. بعدها، به‌خاطر واکنش‌های صورت‌گرفته و ضعف سنجه‌های مرتبط با درآمد، تلاش‌هایی برای مفهوم‌سازی جدید و شناسایی سنجه‌های جایگزین صورت‌گرفت. هدف این بود که سنجه‌ها و مفاهیمی ابداع شود که بتواند هم به شناسایی ویژگی‌های دوران اخیر و تحول‌های آن پردازد و هم بتواند در ارزیابی نتایج تحول‌های اقتصادی و سیاسی کاربرد داشته باشد و هم به ارزیابی پنداشت مردم از جهانی که در آن زندگی می‌کنند پردازد. بر این اساس، کیفیت زندگی مفهومی چند بعدی در نظر گرفته شد تا بتواند، ابعاد گوناگون زندگی افراد را پوشش دهد.

این مفهوم در حال حاضر به‌عنوان یک موضوع حساس فردی-اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد تا معنایی از احترام و توجه به انسانیت را از نقطه‌نظر انسانی منعکس کند. این مفهوم با تمرکز بر شرایط فرد و محیط زیست وی، به‌دنبال فراهم‌ساختن چارچوبی است که به‌وسیله آن مجموعه عواملی که ابعاد مختلف زندگی انسان را می‌سازند مورد شناخت، ارزیابی و نظارت قرار دهد تا در کنار جنبه‌های کمی، برای بهبودبخشیدن به جنبه‌های کیفی زندگی انسان گام بردارد. به‌عبارت دیگر هدف غایی در پژوهش پیرامون کیفیت زندگی عبارت است از ارتقاء احساس سعادت فردی و همکاری در راستای برنامه‌ریزی اجتماعی و اجرای سیاست‌های معطوف به تغییرهای مثبت در شیوه زندگی افراد (ربانی و کیان‌پور، ۱۳۸۵ به نقل از شالوک^۱، ۲۰۰۴).

1. Schalock

با وجود تلاش‌های انجام‌شده، در حال حاضر اتفاق نظر چندانی در زمینه چستی مفهوم کیفیت زندگی وجود ندارد. این مفهوم در حوزه‌های متفاوت علمی با برداشت‌های متفاوت بکار برده می‌شود. با وجود تمام تلاش‌هایی که در راستای توسعه مفهوم کیفیت زندگی صورت گرفته، تاکنون سنجه‌ای که بتواند تمام ابعاد آن را پوشش دهد، ارائه نشده است؛ به طوری که توحیدرحمان و همکارانش (۲۰۰۳) ادعا می‌کنند که هیچ‌یک از سنجه‌های ارائه‌شده برای ارزیابی کیفیت زندگی، بعد محیطی کیفیت زندگی را نمی‌سنجند.

باتوجه به اهمیت کیفیت زندگی برای افراد جامعه، تلاش برای ارتقاء آن از اصول اساسی و اولویت‌های برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران اجتماعی و مدیران و مسئولان حکومتی در هر کشوری است؛ بنابراین می‌توان گفت همه برنامه‌ها، سیاست‌ها و عملیات‌های اجرایی یک جامعه، برای ارتقاء کیفیت زندگی مردم آن جامعه است. کیفیت زندگی یکی از مهم‌ترین مسائل پیش‌روی جهان امروز و از موضوع‌های اساسی در تکوین سیاست‌گذاری اجتماعی محسوب می‌شود که مسائلی مانند رفاه، ارتقاء کیفیت زندگی، رفع نیازهای اساسی، زندگی رو به رشد و رضایت‌بخش، نوع‌دوستی و از خودگذشتگی در میان جامعه را دربرمی‌گیرد.

توافق عمومی در میان محققان، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان پیرامون نیاز به مطالعه کیفیت زندگی وجود دارد. این پژوهش‌ها بیشتر وظایف کلیدی از قبیل آگاه کردن شهروندان، گروه‌های اجتماعی و سیاست‌گذاران از روندهای کیفیت زندگی را بر عهده دارند. نتایج پژوهش‌های کیفیت زندگی می‌تواند به ارزیابی سیاست‌ها، رتبه‌بندی مکان‌ها، تدوین راهبردهای مدیریت و برنامه‌ریزی در هر جامعه‌ای کمک کرده و درک و اولویت‌بندی مسایل اجتماع برای برنامه‌ریزان و مدیران آن جامعه را به منظور ارتقای کیفیت زندگی شهروندان تسهیل سازد. همچنین یافته‌های کیفیت زندگی می‌تواند برای بازشناسی راهبردهای سیاسی قبلی و طراحی سیاست‌های برنامه‌ریزی آینده استفاده شوند (لی^۱، ۲۰۰۸: ۱۲۰۷). همچنین، پژوهش‌های کیفیت زندگی می‌تواند به شناسایی نواحی مسئله‌دار، علل

نارضایتی مردم، اولویت‌های شهروندان در زندگی، تأثیر عوامل اجتماعی - جمعیتی بر کیفیت زندگی و پایش و ارزیابی کارایی سیاست‌ها و راهبردها در زمینه کیفیت زندگی کمک کند.

کیفیت زندگی زمانی بیشتر مورد توجه قرار گرفت که گسترش روزافزون فرایند صنعتی شدن و تولید انبوه کالاها و خدمات متنوع در بعد کمی، مشکلات زیادی را برای بشر به همراه آورد. با افزایش جمعیت، شهرنشینی و تمرکز صنایع، سرمایه‌ها، امکانات و خدمات شهری نیز رشد کرد و شهرهای بزرگ به کلان‌شهرهای کنونی تبدیل شدند و مشکلات سخت شهری پدید آمد. از جمله این مشکلات می‌توان به پدیده جرم و انحراف‌های اجتماعی اشاره کرد که امنیت جوامع انسانی را نشانه رفته است و موجب زیر پا گذاشته شدن حق مالکیت خصوصی می‌شود و به همین دلیل توجه بسیاری از دانشمندان صاحب‌نظران به مفهوم کیفیت زندگی معطوف شد تا از این طریق تلاش‌هایی برای ارتقاء شرایط و بهبودبخشیدن به بعد کیفی زندگی بشر و ازسوی دیگر کنترل بیشتری بر روی جرایم صورت گیرد.

این مقاله در نظر دارد تا ضعف موجود در زمینه سنجش مفهوم کیفیت زندگی را به‌طور جدی در نظر بگیرد و به همین دلیل بعد محیطی کیفیت زندگی را مورد سنجش قرار دهد و ازسوی دیگر به ابعاد دیگر این مفهوم نظیر بعد مادی، فرهنگی و اجتماعی نیز توجه خاصی داشته باشد. بر این اساس، پرسش این پژوهش به این صورت مطرح می‌شود: «میزان برخورداری سارقان از ابعاد متفاوت کیفیت زندگی (فرهنگی، مادی، اجتماعی و محیطی) به چه اندازه است؟»

پیشینه پژوهش: پژوهش‌های اولیه در مورد کیفیت زندگی ابتدا در کشورهای غربی صورت گرفت و محققان رشته‌های مختلف علمی، مفهوم کیفیت زندگی را از دهه ۱۹۳۰ تاکنون مطالعه کرده‌اند. در همین دهه، محققان آمریکایی به ارزیابی کیفیت زندگی در مناطق مختلف کشور خود پرداختند و در سال ۱۹۵۵ با تأسیس انجمن بین‌المللی مطالعه

پیرامون کیفیت زندگی، سنجش این مفهوم نهادینه شد (وینهون، ۲۰۰۷). به صورت جامع‌تر مفهوم کیفیت زندگی را ریموند بائر برای نخستین بار در سال ۱۹۶۶ در کتابی با عنوان «شاخص‌های اجتماعی» مورد توجه قرار داد (مهدیزاده، ۱۳۸۵). پژوهشگران در رشته‌های مختلفی مانند علوم اجتماعی، روان‌شناسی، علوم پزشکی، شهرسازی و... به مطالعه در این زمینه پرداخته‌اند. در کنار این دسته از محققان، سازمان‌های بین‌المللی مانند برنامه توسعه سازمان ملل^۱ و سازمان جهانی بهداشت^۲ هر یک سنجه‌های مورد نظر خود را در رابطه با کیفیت زندگی ارائه داده‌اند (زیویار و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۸).

تا دهه ۱۹۷۰، کیفیت زندگی بیشتر معطوف به انگاره‌های مادی و پیامد رشد اقتصادی در نظر گرفته می‌شد؛ از دهه ۱۹۷۰ و در نتیجه ظهور آثار منفی حاصل از رشد اقتصادی ازسویی و پیدایش نظریه توسعه پایدار ازسوی دیگر، کیفیت زندگی ابعاد و پنداشتی اجتماعی‌تر پیدا کرد و مسایلی چون توزیع پیامدهای حاصل از رشد، حفظ منابع طبیعی و محیط زیست و... را دربرگرفت و به‌طور جدی به عنوان هدف اصلی توسعه وارد مباحث برنامه‌ریزی شد و دهه ۱۹۹۰ نیز سرآغاز بحث از کیفیت زندگی اجتماعی با تأکید بر سازه‌های اجتماعی مانند سرمایه اجتماعی، همبستگی اجتماعی، عدالت اجتماعی و... بود (غفاری و امید، ۱۳۸۸: ۲-۳). برداشت‌های جدید از مفهوم کیفیت زندگی به واکنش‌هایی که در دهه ۱۹۷۰ به رشد اقتصادی نشان داده شد، بازمی‌گردد. گزارش باشگاه رم با عنوان «محدودیت‌های رشد» از نخستین و سامان‌یافته‌ترین این واکنش‌ها بود. این گزارش که در سال ۱۹۷۲ تهیه شده بود، خطرهای رشد لجام‌گسیخته اقتصادی و بهره‌برداری بی‌رویه از منابع طبیعی را یادآور می‌شد. با وجود آن که تأکید اصلی گزارش باشگاه رم، بر محیط زیست بود، ولی به احساس افراد نسبت به زندگی و پدیده‌های اجتماعی منعکس‌کننده این احساس نیز پرداخته بود. حوزه‌هایی که بر آن تأکید شد،

---

1 UNDP

2 WHO

عبارت بودند از: فقر، آلودگی روزافزون محیط زیست، بی‌اعتمادی و بدبینی روزافزون نسبت به نهادها و سازمان‌های موجود، گسترش بی‌رویه شهرها، بیکاری فزاینده، از خودبیگانگی و عصیان جوانان، بی‌اعتبار شدن ارزش‌های سنتی، تورم و بحران‌های پولی و... (عبدی و گودرزی، ۱۳۷۸: ۱۵۴). در دهه‌های بعد، رفته رفته توجه به کیفیت زندگی از حوزه اقتصاد و محیط زیست، پراکنده‌تر به حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی را نیز دربرگرفت. این پرسش که انسان‌ها از زندگی در چنین جهانی، چه پنداشت و برداشتی دارند و چگونه آن را ارزیابی می‌کنند، موضوع پژوهش‌های پیمایشی متعددی در روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی شد و سنجش رضایت از زندگی و مطالعه منظم آن، در چنین زمینه‌ای آغاز شد (عبدی و گودرزی، ۱۳۷۸: ۱۵۴).

مبانی نظری: کیفیت زندگی، مفهومی است چند وجهی و بررسی آن نیاز به اتخاذ رهیافتی میان‌رشته‌ای و فرارشته‌ای دارد. با توجه به چندبعدی بودن، ارائه تعریفی قابل قبول و عام از کیفیت زندگی یا تنظیم شاخص‌هایی برای اندازه‌گیری یا ارزیابی آن دشوار است، زیرا این مفهوم علاوه بر رساندن شرایط عینی، نمایانگر احساس‌های درونی و ذهنی هم هست. کیفیت زندگی مقوله‌ای میان‌رشته‌ای، پیچیده، چندبعدی و مرتبط با جنبه‌های ذهنی و عینی است (علی‌اکبری و امینی، ۱۳۸۹: ۱۲۳) که تعاریف و مفاهیم متعددی از آن ارائه شده است: «کیفیت زندگی، ارتباط متقابل میان جامعه، سلامت، اقتصاد و شرایط محیطی است که انسان و توسعه اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (اشمیت، ۲۰۰۴: ۵).

کیفیت زندگی دربرگیرنده ابعاد روانی و شاخص‌هایی مانند رضایت، شادمانی و امنیت است. از این منظر، آن را رضایت اجتماعی نیز می‌نامند و براساس آن با شاخص‌های دسترسی به فرصت‌های اجتماعی مثل اشتغال، ثروت و اوقات فراغت توجیه می‌شود. برخی این واژه را مترادف با رفاه و عده‌ای دیگر آن را بیانی از رفاه می‌دانند که با میزان کالاهای عمومی و نحوه توزیع آنها مشخص می‌شود (سیف‌الدینی، ۱۳۸۱: ۳۷۵). توان سیک^۱،

کیفیت زندگی را معادل احساس رضایت کلی از زندگی می‌داند (فو توان سیک، ۲۰۰۰: ۴۶). سازمان جهانی بهداشت، کیفیت زندگی را این گونه تعریف می‌کند «کیفیت زندگی شامل احساس و درک فرد از موقعیتش در زندگی در زمینه‌ای از نظام‌های ارزشی و فرهنگی که در آن زندگی می‌کند، بوده و مرتبط با هدف‌ها، انتظارات و دغدغه‌های او است». این مفهوم ابعاد مختلفی را دربرمی‌گیرد که شامل سلامت جسمی (فیزیکی)، وضعیت روانی، استقلال، تعامل‌های اجتماعی، اعتقادات و تعامل‌های محیطی است (قاسمی، حریرچی، مثنوی، رهگذر و اکبریان، ۱۳۸۹: ۱۷۸).

بدین ترتیب جوهره اصلی کیفیت زندگی، تأمین هم‌زمان نیازهای مادی و معنوی انسان است (پورجعفر، کوبی و تقوایی، ۱۳۸۴: ۹) که برای شناخت و ارزیابی آن معمولاً به دو دسته شاخص‌های ذهنی و عینی در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و زیست محیطی توجه می‌شود.

دقت در تعریف‌های ارائه‌شده نشان می‌دهد که در سه دهه اخیر، کیفیت زندگی، به‌عنوان جانشینی برای رفاه مادی، به اصلی‌ترین هدف اجتماعی کشورهای مختلف تبدیل شده است (اشمیت، ۲۰۰۴). امروزه کیفیت زندگی، یکی از چارچوب‌های نظری مورد قبول در بررسی شرایط زندگی جوامع مختلف به‌شمار می‌رود. کیفیت زندگی، به‌نوعی بیانگر وضعیت افراد ساکن در یک کشور یا منطقه است (روباک، ۱۹۸۲: ۱۲۵۹) و یکی از شاخص‌های اصلی جامعه است که دربرگیرنده مهم‌ترین عواملی است که شرایط زندگی در جامعه و رفاه شخصی افراد را تعیین می‌کند (کیمت^۱ و همکاران، ۲۰۰۳: ۱۸). جدول ۱ تعریف‌های کیفیت زندگی را از دیدگاه محققان نشان می‌دهد:

جدول ۱: تعریف‌های کیفیت زندگی

پژوهشگر	تعریف کیفیت زندگی
مولر ^۱ (۱۹۸۲)	میزان رفاه افراد و گروه‌ها در شرایط اجتماعی و اقتصادی عمومی
گروه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی ^۲ (۱۹۹۳)	ادراک فردی از وضعیت زندگی در متن نظام‌های فرهنگی و ارزشی جامعه و در ارتباط با هدف‌ها، انتظارات، استانداردها، علایق و نگرانی‌های فرد
پسیون ^۳ (۱۹۹۵)	به‌طور کلی وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند مانند آلودگی و کیفیت مسکن و نیز برخی صفات و ویژگی‌های خود مردم مانند سلامت و دسترسی
مک گرگور ^۴ (۱۹۹۸)	میزان برخورداری فرد؛ البته نه فقط برخورداری از چیزهایی که به‌دست آورده بلکه از تمام گزینه‌هایی که فرصت انتخاب آنها را دارد. به بیان دیگر، کیفیت زندگی به آزادی برای رسیدن و نرسیدن به موفقیت و آگاهی از فرصت‌های واقعی وابسته است که فرد در مقایسه با دیگران در اختیار دارد.
پال ^۵ (۲۰۰۵)	معیاری برای سنجش میزان تأمین نیازهای روحی، روانی و مادی جامعه و خانواده که نشان‌دهنده ویژگی‌های کلی اجتماعی و اقتصادی یک ناحیه است. همچنین، کیفیت زندگی روستایی عبارت است از چگونگی شرایط و وضعیت عینی زندگی خانواده‌ها و روستاها.
جنز ^۶ (۲۰۰۴)	ساختاری چندبعدی شامل قلمروهای مادی، احساسی، روانی، اجتماعی و رفتاری.
هاگرتی ^۷ و همکاران (۲۰۰۱)	اصطلاحی که بر کیفیت کلی زندگی افراد و نه فقط بر برخی از قلمروهای زندگی دلالت می‌کند و از این رو، اگر کیفیت زندگی به اجزای مختلف تقسیم شود، باید اجزای آن در مجموع، یک ساختار کلی به‌نام کیفیت زندگی را نمایش دهند.

منبع: رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷: ۵

الگوهای مفهومی کیفیت زندگی: در این بخش به منظور الگوسازی مباحث نظری و مفهومی، برخی از الگوهای مفهومی را که محققان در بررسی وضعیت کیفیت زندگی از آن استفاده کرده یا به تدوین و شکل‌بندی آن کمک کرده‌اند ارائه می‌شود.

1 Moller

2 WHOQOL Group

3 Pacione

4 MacGregor

5 Pal

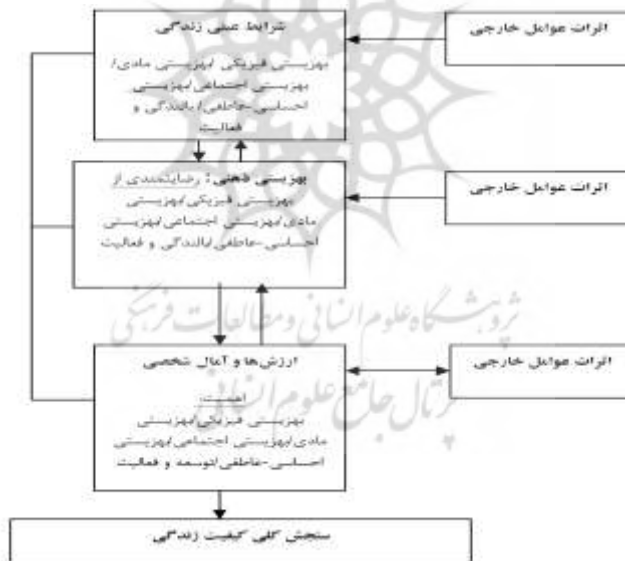
6 Janse

7 Hagerty

الگوی سنجش کلی کیفیت زندگی: اولین الگو مربوط به فلس و پری^۱ است که به منظور سنجش کلی کیفیت زندگی ارائه شده است. این الگو با تأکید بر اثرات عوامل خارجی در سه حوزه شرایط عینی زندگی، بهزیستی ذهنی و ارزش‌ها و آرزوهای شخصی تدوین شده است. شرایط عینی زندگی شامل مؤلفه‌های بهزیستی فیزیکی، بهزیستی مادی، بهزیستی اجتماعی، بهزیستی احساسی-عاطفی، بالندگی و فعالیت است. بهزیستی ذهنی شامل مؤلفه‌های رضایتمندی از بهزیستی فیزیکی، بهزیستی مادی، بهزیستی اجتماعی، بهزیستی احساسی-عاطفی، بالندگی و فعالیت. ارزش‌ها و آرزوها شامل مؤلفه‌های اهمیت بهزیستی فیزیکی، بهزیستی مادی، بهزیستی اجتماعی، بهزیستی احساسی-عاطفی، توسعه و فعالیت است (فلس و پری، ۱۹۹۵: ۶۲).

نمودار ۱. الگوی مفهومی سنجش کلی کیفیت زندگی فلس و پری

نمودار اجزاء کیفیت زندگی: گوردون میشل^۱ ارائه دهنده نمودار اجزاء کیفیت زندگی، در الگویی که ارائه داده معتقد است کیفیت زندگی نتیجه شش عامل است. در رأس این الگو، سلامت قرار دارد که در دو بعد سلامت روحی و سلامت جسمی قابل بررسی است. دومین عنصر، محیط کالبدی است که می‌تواند جنبه‌های کالبدی^۲ فیزیکی و محیطی شهر را دربرگیرد و ابعادی مانند اقلیم و آلودگی‌ها و نیز مزاحمت‌های ناشی از مخاطرات محیطی را در کنار کیفیت بصری و مناظر شهر شامل می‌شود. منابع طبیعی، کالاهای و خدمات، که به نوعی دربرگیرنده ملزومات اصلی زندگی امروزی‌اند، به عنوان عنصر سوم این الگو قابل توجه است. عنصر چهارم این الگو، متشکل از ابعاد اجتماعی و سیاسی اجتماع محلی، با عنوان توسعه اجتماع محلی مورد توجه قرار گرفته است. عنصر پنجم این الگو، توسعه و رشد فردی است که به نوعی به واسطه تفریح و سرگرمی حاصل می‌شود. سرانجام عنصر ششم این الگو، امنیت است که در ابعادی چون امنیت سکونت، امنیت اقتصادی فردی و امنیت اجتماعی در قالب اجرای عدالت و سطح جرایم و ایمنی حاکم بر جامعه قابل جمع‌بندی است (میشل، ۲۰۰۰).

نمودار ۲. اجزاء کیفیت زندگی

1 Mitchell

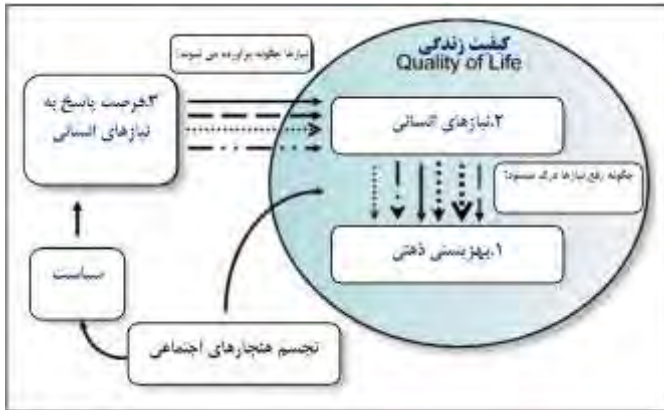
الگوی رویکرد یک پارچه به سنجش کیفیت زندگی: کستانزا و همکاران^۱ برای ارائه رویکردی یکپارچه به سنجش کیفیت زندگی، الگویی را ارائه داده‌اند. از نگاه آنها کیفیت زندگی، درجه‌ای است که نیازهای عینی انسان‌ها در آن مطابق با ادراک فردی یا گروهی آنها از بهزیستی ذهنی^۲ برآورده می‌شود. نیازهای بشر، نیازهای اساسی برای امرار معاش، تولید مثل، امنیت، محبت و... هستند. بهزیستی ذهنی نیز از طریق پاسخ افراد یا گروه‌ها به پرسش‌هایی پیرامون شادی، رضایت از زندگی، سودمندی و رفاه حاصل می‌شود. ارتباط بین نیازهای خاص انسان با درک و رضایت هریک از آنها می‌تواند تحت تأثیر ظرفیت روانی، زمینه‌های فرهنگی، اطلاعات، آموزش، خلق و خو و... قرار گیرد. همچنین، رابطه تحقق نیازهای انسان و به طور کلی سلامت ذهنی تحت تأثیر وزن و اهمیتی است که افراد، گروه‌ها و فرهنگ به برآورده شدن هریک از نیازهای خود در مقایسه با دیگران قایل هستند (کستانزا و همکاران، ۲۰۰۸). به هر ترتیب همان گونه که نمودار زیر نشان می‌دهد، در این الگو، کیفیت زندگی به عنوان برهم‌کنش نیازهای انسانی و ادراک ذهنی از برآورده شدن این نیازها مورد توجه قرار می‌گیرد. در این الگو اجزاء زیر قابل توجه هستند:

- فرصت‌ها برای برآورده ساختن نیازهای بشر در حال حاضر و آینده؛ سرمایه ساخته‌شده انسانی، اجتماعی و طبیعی و همچنین زمان.
- نیازهای انسانی شامل: امرار معاش، تولید مثل، امنیت، محبت، تفریح، مشارکت، خلاقیت، هویت، آزادی و... .
- بهزیستی ذهنی (شادی، رضایت از زندگی، حس سودمندی و رفاه) برای افراد و یا گروه‌ها.

1 Costanza, R. et. al

2 SWB

نمودار ۳. چارچوب مفهومی کستانزا و همکاران در زمینه سنجش کیفیت زندگی

الگوی هنکوک^۱ و همکاران در تعریف و تعیین شاخص‌های کیفیت زندگی: در این الگو آموزش و حکمروایی، مؤثرترین مؤلفه‌های کیفیت زندگی در نظر گرفته شده است که بر محیط زیست، اجتماع محلی و حوزه اقتصاد تأثیر دارند و مسئله سلامت به عنوان هسته مرکزی هر سه محیط از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است (هنکوک، ۱۹۹۹: ۲۴).

نمودار ۴: الگوی هنکوک و همکاران در تعریف و تعیین شاخص‌های کیفیت زندگی

1 Hancock

الگوی هفت مؤلفه‌ای کیفیت زندگی مارتین و مندوزا^۱: این الگو یکی از جدیدترین الگوهای توصیف و تبیین کیفیت زندگی است که توسط مارتین و مندوزا در سال ۲۰۱۲ ارائه شده است. در این الگو مفهوم کیفیت زندگی متشکل از هفت جنبه یا مؤلفه است که عبارت اند از: سلامت، سطح تحصیل، فعالیت‌های فردی، صدای سیاسی و حکمروایی، ارتباطات اجتماعی، شرایط زیست محیطی و ناامنی. هر یک از این مؤلفه‌ها شامل متغیرهایی است که به صورت عینی و مشخص ابزار لازم را برای سنجش مؤلفه‌های کیفیت زندگی در اختیار محققان خواهد گذاشت (مارتین و مندوزا، ۲۰۱۲).

نمودار ۵: الگوی هفت مؤلفه‌ای مارتین و مندوزا در مورد کیفیت زندگی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

روش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه سارقانی است که در سال ۱۳۹۴ در زندان تهران بزرگ به سر می‌بردند. حجم نمونه بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران ۴۳۲ نفر تعیین و با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسش‌نامه محقق ساخته است که روایی

آن از طریق خبرگان و پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ محاسبه شد. پردازش و تحلیل آماری داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS صورت گرفت.

یافته‌ها

یافته های توصیفی: در این قسمت میزان برخورداری جامعه پژوهش از ابعاد کیفیت زندگی بررسی شده است.

در جدول ۲ توزیع درصد فراوانی پاسخ‌گویان برحسب برخورداری آنها از ابعاد فرهنگی و مادی کیفیت زندگی ارائه شده است.

جدول ۲. توزیع پاسخ‌گویان برحسب برخورداری از ابعاد فرهنگی و مادی کیفیت زندگی

بعد مادی کیفیت زندگی			بعد فرهنگی کیفیت زندگی			میزان
درصد معتبر	درصد	فراوانی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	برخورداری
۳۵/۹	۳۴/۷	۱۵۰	۲۸/۹	۲۷/۸	۱۲۰	خیلی کم
۲۵/۳	۲۰/۱	۱۰۵	۵۶/۶	۵۴/۴	۲۳۵	کم
۱۹/۹	۱۹/۳	۸۳	۱۲/۳	۱۱/۸	۵۱	متوسط
۱۸/۹	۱۸/۲	۷۹	۲/۲		۹	زیاد
-	۷/۷	۱۵	-	۳/۹	۱۷	بی پاسخ
۱۰۰	۱۰۰	۴۳۲	۱۰۰	۱۰۰	۴۳۲	جمع کل

براساس جدول ۲، میزان برخورداری ۲۷/۸ درصد از سارقان از بعد فرهنگی کیفیت زندگی در حد خیلی کم، ۵۴/۴ درصد کم، ۱۱/۸ درصد متوسط و ۲/۱ درصد زیاد است. همچنین ۳/۹ درصد از افراد پاسخی نداده‌اند. بنابراین میزان برخورداری بیشتر سارقان از بعد فرهنگی کیفیت زندگی، در حد کم است.

همچنین میزان برخورداری ۳۴/۷ درصد از سارقان از بعد مادی کیفیت زندگی در حد خیلی کم، ۲۰/۱ درصد کم، ۱۹/۳ درصد متوسط و ۱۸/۲ درصد زیاد است. همچنین ۷/۷ درصد از افراد بدون پاسخ هستند. بنابراین میزان برخورداری بیشتر سارقان از بعد مادی کیفیت زندگی، در حد خیلی کم است.

در جدول ۳ میزان برخورداری سارقان از ابعاد اجتماعی و محیطی کیفیت زندگی ارائه شده است.

جدول ۳: توزیع پاسخ‌گویان بر حسب برخورداری از ابعاد اجتماعی و محیطی کیفیت زندگی

بعد اجتماعی کیفیت زندگی		بعد محیطی کیفیت زندگی		میزان برخورداری
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۳/۲	۱۴	۲۸/۹	۲۸۹	خیلی کم
۲۵/۹	۱۱۲	۵۱/۲	۵۱۲	کم
۶۱/۸	۲۶۷	۱۵/۳	۱۵۳	متوسط
۹	۳۹	۴/۶	۴۶	زیاد
۱۰۰	۴۳۲	۱۰۰	۴۳۲	بی پاسخ
۳/۲	۱۴	۲۸/۹	۲۸۹	جمع کل

بر اساس جدول ۳، میزان برخورداری ۳/۲ درصد از سارقان از بعد اجتماعی کیفیت زندگی در حد خیلی کم، ۲۵/۹ درصد کم، ۶۱/۸ درصد متوسط و ۹ درصد زیاد است. بنابراین میزان برخورداری بیشتر سارقان از بعد اجتماعی کیفیت زندگی، در حد متوسط است. همچنین میزان برخورداری ۲۸/۹ درصد از سارقان از بعد محیطی کیفیت زندگی در حد خیلی کم، ۵۱/۲ درصد کم، ۱۵/۳ درصد متوسط و ۴/۶ درصد زیاد است. بنابراین میزان برخورداری بیشتر سارقان از بعد محیطی کیفیت زندگی، در حد کم است.

یافته های استنباطی: در این قسمت فرضیه های پژوهش آزمون می شوند.

فرضیه ها: به نظر می رسد میزان برخورداری سارقان از ابعاد فرهنگی، مادی، اجتماعی و محیطی کیفیت زندگی از تفاوت معناداری برخوردار باشد.

برای آزمون این فرضیه ها از آزمون خی دو استفاده شد. جدول ۴ و ۵ به ترتیب فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار و آزمون خی دو مربوط به آن ها را ارائه نموده است.

جدول ۴: توزیع فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار برحسب میزان برخورداری از ابعاد کیفیت زندگی

بعد مادی		بعد فرهنگی		میزان
فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	برخورداری
۱۰۴/۲۵	۱۵۰	۱۰۳/۷۵	۱۲۰	خیلی کم
۱۰۴/۲۵	۱۰۵	۱۰۳/۷۵	۲۳۵	کم
۱۰۴/۲۵	۸۳	۱۰۳/۷۵	۵۱	متوسط
۱۰۴/۲۵	۷۹	۱۰۳/۷۵	۹	زیاد
بعد محیطی		بعد اجتماعی		میزان
فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده	برخورداری
۱۰۸	۱۲۵	۱۰۸	۱۴	خیلی کم
۱۰۸	۲۲۱	۱۰۸	۱۱۲	کم
۱۰۸	۶۶	۱۰۸	۲۶۷	متوسط
۱۰۸	۲۰	۱۰۸	۳۹	زیاد

جدول ۵: آزمون خی دو مربوط به ابعاد کیفیت زندگی سارقان

مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری	ابعاد کیفیت زندگی
۳۵/۴	۳	۰/۰۰۰	فرهنگی
۳۳/۱	۳	۰/۰۰۰	مادی
۴۴/۵	۳	۰/۰۰۰	اجتماعی
۵۰/۳	۳	۰/۰۰۰	محیطی

براساس جدول ۵ می‌توان در مورد همه ابعاد کیفیت زندگی نتیجه گرفت که تفاوت معناداری بین فراوانی‌های مشاهده شده و فراوانی‌های مورد انتظار در مورد ابعاد کیفیت زندگی سارقان وجود دارد و میزان برخورداری بیشتر سارقان از ابعاد فرهنگی، مادی و محیطی کیفیت زندگی در حد کم و در بعد اجتماعی در حد متوسط است.

اولویت‌بندی ابعاد کیفیت زندگی: یافته‌های به‌دست آمده از آزمون فریدمن که در جدول ۶ ارائه شده نشان می‌دهد که میانگین رتبه «بعد اجتماعی کیفیت زندگی» برابر با

۳/۳۸ است و این بیشترین میزان میانگین در میان چهار بعد کیفیت زندگی است و کمترین میانگین برابر ۱/۹۲ است که مربوط به «بعد فرهنگی کیفیت زندگی» است.

جدول ۶: بررسی مقایسه رتبه ابعاد کیفیت زندگی سارقان با استفاده از آزمون فریدمن

اولویت	میانگین رتبه	عنوان	
۱	۳/۳۸	بعد اجتماعی	
۲	۲/۷۲	بعد مادی	
۳	۲/۱۷	بعد محیطی	
۴	۱/۹۲	بعد فرهنگی	
مقدار خی دو		درجه آزادی	سطح معناداری
۲۰۲/۹		۳	۰/۰۰۰

بحث و نتیجه گیری

از آنجایی که بعد محیطی کیفیت زندگی به جرایم و آسیب‌های اجتماعی محیط زندگی افراد ارتباط دارد، نیروی انتظامی در این زمینه می‌تواند نقش فعالی را بر عهده گیرد. تهیه بانک اطلاعات محله‌های آسیب‌خیز می‌تواند در دستور کار نیروی انتظامی قرار گیرد و این پایگاه داده باید به صورت دوره‌ای به‌روز شود. تهیه گزارش‌های کاربردی از این اطلاعات، می‌تواند به فرماندهان و تصمیم‌گیران برای برنامه‌ریزی، کمک شایسته‌ای کند و از سوی دیگر، هدایت منابع به‌منظور کنترل و پیشگیری از بروز جرایم در سطح محله‌ها بهتر انجام خواهد شد. همچنین به‌منظور بهبود بعد فرهنگی کیفیت زندگی افراد سارق، لازم است نیروی انتظامی با وزارت آموزش و پرورش وارد تعامل شود و افراد زندانی را در دوره‌های سوادآموزی شرکت دهد، زیرا افزایش سطح تحصیل بر نگرش‌های افراد تأثیر مثبت می‌گذارد و از طرفی بازار کار نیز به افرادی نیازمند است که توانایی حداقلی در زمینه خواندن و نوشتن را دارا باشند. بنابراین اجرای این برنامه در پایین‌ترین سطوح، موجب

افزایش آگاهی‌های فردی می‌شود و در بالاترین سطوح بر نگرش‌های افراد تأثیر مثبتی می‌گذارد و می‌تواند به‌عنوان عامل پیشگیری‌کننده از انحراف‌های اجتماعی عمل کند.

از آنجایی که نارسایی در وضعیت اقتصادی افراد می‌تواند زمینه‌ساز بروز جرم باشد، بنابراین دولت باید نسبت به شناسایی اقشار فقیر و آسیب‌پذیر جامعه اقدام و برای رفع نیازهای اساسی آنها برنامه‌ریزی کند. در حال حاضر، هدفمندی یارانه‌ها و برنامه‌های حمایت اجتماعی دولت، در زمره مهم‌ترین برنامه‌هایی هستند که در صورت اجرای صحیح، می‌تواند اقشار آسیب‌پذیر را زیر چتر حمایتی قرار دهند. اجرای برنامه‌های فقرزدایی و توانمندسازی در مناطق حاشیه‌نشین شهرها که با حجم بالایی از آسیب‌های اجتماعی و جرایم مواجه هستند و تشکیل بانک محله‌های آسیب‌خیز و برخوردار از نرخ بالای جرم نیز می‌تواند به تمرکز برنامه‌های نیروی انتظامی کمک کند و از اتلاف منابع جلوگیری نماید.

نظارت بیشتر و دقیق‌تر نیروی انتظامی بر مناطق حاشیه‌ای شهر، از طریق افزایش بعد فنی نظارت (نصب دوربین‌های مداربسته و...) موجب ارسال پیامی برای مجرمان خواهد شد. در چنین شرایطی، مجرمان متوجه خواهند شد که پلیس با هرگونه بی‌نظمی به‌شدت برخورد خواهد کرد و به‌همین دلیل مجبور خواهند شد که در رفتارهای خود بازنگری کنند. افزایش نیروهای گشت پلیس در مناطق حاشیه‌ای به‌منظور نظارت بیشتر بر محیط‌های مختلف این مناطق نیز در پیشگیری از سرقت مؤثر است. این گشت‌زنی‌ها از طرفی موجب اقتدار بیشتر پلیس در نظر مردم می‌شود و از سوی دیگر به‌عنوان نوعی ابزار نظارتی عمل می‌کند که شرایط بروز جرم را سخت‌تر می‌کند.

منابع

- پورجعفر، محمدرضا؛ کوبی، افشین و تقوایی، علی‌اکبر (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی کیفیت زندگی در مراکز شهری، تعاریف و شاخص‌ها. جستارهای شهرسازی. شماره ۱۲. صص ۶-۱۳.
- ربانی، علی و کیان‌پور، مسعود (۱۳۸۵). درآمدی بر رویکردهای نظر و تعاریف عملی مفهوم کیفیت زندگی. نشریه مددکاری اجتماعی. شماره ۲۴.

- رضوانی، محمدرضا و منصوریان، حسین (۱۳۸۷). سنجش کیفیت زندگی: بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، الگوها و ارائه الگوی پیشنهادی برای نواحی روستایی. فصلنامه روستا و توسعه. سال یازدهم. شماره سوم
- سیف‌الدینی، فرانک (۱۳۸۱). فرهنگ واژگان برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای. شیراز: دانشگاه شیراز
- عبدی، عباس و گودرزی، محسن (۱۳۷۸). تحولات فرهنگی در ایران. تهران: روش.
- علی‌اکبری، اسماعیل و امینی، مهدی (۱۳۸۹). کیفیت زندگی شهری در ایران. فصلنامه رفاه اجتماعی. سال دهم. شماره ۳۶
- غفاری، غلامرضا و امیدی، رضا (۱۳۸۷). کیفیت زندگی: شاخص توسعه اجتماعی. تهران: شیرازه
- قاسمی، حسین؛ حریرچی، محمود؛ مثنوی، عطاالله؛ رهگذر، مهدی و اکبریان، مهدی (۱۳۸۹). مقایسه کیفیت زندگی سالمندان مقیم خانواده و مقیم سرای سالمندان شهر اصفهان. فصلنامه رفاه اجتماعی. سال دهم. شماره ۳۹
- زیویار، پروانه؛ درودی، محمدرضا و رمضان‌پور سبحانی، اعظم (۱۳۹۳). کیفیت زندگی در محیط سکونت فرسوده. فصلنامه رفاه اجتماعی. سال چهاردهم. شماره ۵۴
- Schalock, R. L (2004). the concept of quality of life: what we know and do not know. Journal of intellectual disability research, vol 48.
- Foo Tuan Seik (2000). Subjective assessment of urban quality of life in Singapore, Habitat International. 24, pp 31-49.
- Roback, j (1982). Wages, rents and the quality of life, journal of political economy, pp. 1257-1278.
- Schmitt, R. B (2004). considering social cohesion in quality of life assessments: concepts and measurement, social indicator research. pp. 403-428.
- Costanza, R. et. al. (2008). An Integrative Approach to Quality of Life Measurement, Research and Policy. S.A.P.I.E.N.S. 1 (1).
- Martin, J. C. & Mendoza, C. (2012). A DEA Approach to Measure the Quality-of-Life in the Municipalities of the Canary Islands. Social Indicators Research.

- Hancock, T., Labonte, R. and Edwards, R. (1999). Indicators That Count! Measuring population health at the community level. *Canadian Journal of Public Health*. 20, 22-26.
- Felce, D., and Perry, J. (1995). Quality of Life: Its Definitions and Measurement. *Research in Developmental Disabilities*. 16(1).
- Lee, Y.-J (2008). Subjective quality of life measurement in Taipei, *Building and Environment*. 43(7).

